

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Projevy šikany na 1. a 2. stupni ZŠ

**The bullying at the primary and secondary level of elementary
school and its subsequent comparison**

Zpracovala: Michaela Večerková

Studijní obor: Vychovatelství

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Štefan Chudý, Ph. D.

Olomouc 2021

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a všechny prameny jsem uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci

.....

Podpis

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji Doc. Mgr. Štefanu Chudému, Ph.D. za odborné vedení této bakalářské práce, za jeho čas a spolupráci.

V Olomouci

.....

Podpis

Anotace

Jméno a příjmení:	Michaela Večerková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Doc. Mgr. Štefan Chudý, Ph. D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Projevy šikany na 1. a 2. stupni ZŠ
Název v angličtině:	The bullying at the primary and secondary level of elementary school and its subsequent comparison.
Anotace práce:	<p>Cílem bakalářské práce je objasnit pojmy týkající se šikany. Smyslem práce je analyzovat motivy žáků k šikaně, a především zjistit důvody vzniku šikany a následné srovnání 1. a 2. stupně ZŠ.</p> <p>Teoretická část bude zaměřena na definování základních pojmů, analýzu a zhodnocení současného stavu. Empirická část práce bude zaměřena na sběr, analýzu a interpretaci empirických dat vztahujících se k projevům šikany.</p>
Klíčová slova:	Šikana, mladší školní věk, starší školní věk, třídní klima, školní klima
Anotace v angličtině:	<p>The aim of the bachelor these sis to clarify the concepts related to bullying. The purpose of the thesis is to analyze the pupil's motives for bullying, to find out the reasons for bullying, and subsequent comparison of primary and secondary school.</p> <p>The theoretical part is focused on defining the basic concepts, analyzis and evaluation of the current state. The practical part is focusedon collecting, analysis and interpretation of empirical data related to signs of bullying.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Bullying, primary school, secondary school, class, climate, school climate
Přílohy vázané v práci:	Příloha 1: Dotazník
Rozsah práce:	58 248
Jazyk práce:	Český

OBSAH

1	ÚVOD.....	8
	TEORETICKÁ ČÁST	9
1.1	Raný školní věk	9
1.2	Střední školní věk	10
1.3	Starší školní věk – období dospívání	11
1.4	Rodina a její význam	11
1.4.1	Rizikové faktory v rodině.....	14
1.5	Socializace dítěte	15
1.6	Šikana	16
1.6.1	Příčiny šikany	17
1.6.2	Formy šikany	18
1.6.3	Aktéři šikany	20
1.6.4	Druhy šikany.....	22
1.6.5	Následky šikany	22
1.7	Šikana na základní škole	24
1.7.1	Odhalení šikany	24
1.7.2	Vyšetřování šikany	26
1.7.3	Metody vyšetřování a následné výchovné opatření	26
1.8	Prevence šikany	27
1.9	Třídní klima a školní prostředí	28
1.9.1	Znaky pozitivního třídního klimatu	29
1.9.2	Role učitele.....	29
1.9.3	Školní prostředí	29
1.10	Empirický výzkum	31

2	PRAKTICKÁ ČÁST	32
2.1	Cíl výzkumu	32
2.2	Metodika průzkumu	32
2.3	Pilotní a terénní průzkum	32
2.4	Stanovení hypotéz	32
	Hypotéza č. 1	32
	Hypotéza č. 2	33
	Hypotéza č. 3	33
	Hypotéza č. 4	33
2.5	Analýza dat	33
2.5.1	Tabulky četností a grafické vyhodnocení	34
3	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ	49
4	ZÁVĚR	51
5	POUŽITÁ LITERATURA	52
6	SEZNAM TABULEK	57
7	SEZNAM GRAFŮ	58
8	SEZNAM PŘÍLOH	59

1 ÚVOD

Tato bakalářská práce se zaměřuje na šikanu, její projevy a motivy a závěrem bude srovnání mezi 1. a 2. stupněm základních škol. Dané téma jsem si vybrala, jelikož mě tato problematika vždy zajímala. Proto jsem se rozhodla objasnit příčiny a projevy šikany.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. V teoretické části se budu zabývat charakteristikou jednotlivých období, významem rodiny a socializací dítěte. Dále se pak zaměřím na teoretické pojmy jako je šikana, projevy šikany, průběh a následky šikany, které mohou nastat. Zmíním zde také důležitost učitele, třídního a školního klimatu. Hlavním cílem praktické části je zjistit od pedagogů v jaké míře se šikana projevuje v určitém věku, tedy rozdíl mezi 1. a 2. stupněm základní školy. Poté následné srovnání těchto dvou stupňů. Dále pak co patří mezi nejčastější motivy žáků k šikaně a zdali mají pedagogové dostupné materiály a prostředky pro řešení šikany.

TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Raný školní věk

Období, které se vyznačuje nástupem do školy a trvá zhruba do 8 až 9 let. Je to velká změna pro dítě, které se učí novým povinnostem a řádu. (Vágnerová, 2000).

Děti v mladším školním věku nejsou tak pozorné a dokáží se soustředit maximálně 10 minut na jednu věc. Toto období je také považováno za přechod mezi hravým dítětem do role školáka. Právě tato nová role je pro dítě velmi důležitá. Také je tu velká míra zranitelnosti, a proto dítě vyžaduje více trpělivosti. (Langmeier, Krejčířová, 2006).

V tomto věku se také mění a rozvíjí psychické procesy, jako je třeba myšlení či paměť. Děti se učí především nápodobou, ale jejich myšlenkové operace se postupem času zdokonalují a vycházejí ze zkušenosti. Učením se také rozvíjí logické operace, které se rozvíjí hlavně v rámci výuky. Děti se v tomto období snaží najít jednu jedinou pravdu – příčinu. (Vágnerová, 2000).

„Děti mají potřebu nějakého vysvětlení, které by eliminovali nahodilost. Náhoda pro ně znamená znehodnocení daných pravidel, a proto působí jako zdroj nejistoty. Svět nefunguje, jak má, a to dítě nechce připustit, hledá tedy možnou příčinu vzniku určité situace.“ (Vágnerová, 2000 str. 155).

Chování dětí ovlivňuje potřeba být pozitivně hodnocen a akceptován. Pokud dítě plní své povinnosti, tak je spokojené a jeho potřeba být pozitivně hodnocen je naplněna. Proto mají tendence se chovat tak, jak autority chtějí. Zralejší způsob chování dětí si uvědomuje možnost nápravy, tedy to, že pokud se zachová špatně, je možnost odčinit toto chování. Dítě má proto sklon k tomu, aby se choval slušně a neměl tak pocit viny. (Vágnerová, 2000).

Dalším faktorem je, že děti často přilnou k paní učitelce či k panu učiteli. Často až v takové míře, že pokud daná paní učitelka/učitel odejde, dítě odmítá chodit do školy.

1.2 Střední školní věk

Střední školní věk trvá do té doby, než dítě přechází na druhý stupeň základní školy. Je to tedy období od 8-9 let do 11-12 let. Tato fáze je provázána mnoha změnami, které se dají považovat za přípravu na dospívání. Dítě se plynule rozvíjí ve všech směrech.

V tomto období je dítě už vyrovnanější a stabilnější. Akceptuje svou roli žáka a už začíná vnímat vztahy v rodině a ostatní mezilidské vztahy. Pomalu už dokáže určit, jaké chování je dobré a jaké naopak špatné. Dítě si může od rodičů nebo například od sousedů přivlastňovat určité chování, které může později uplatňovat například na svých dětech apod. Jedná se tedy spíše o negativní projevy, které si dítě zapamatuje. Nezapomínejme ale na to, že dítě v tomto období je stále dítětem. (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Ve středním školním věku si děti vytváří své vlastní normy. Jsou to určitá pravidla, které si vytváří daná vrstevnická skupina. V tomto věku právě můžeme narážet na první náznaky šikany. Právě při vytváření pravidel v těchto skupinách, se mnohdy děti raději přizpůsobí, než aby byly později izolováni od ostatních. Vzniká zde určitý konflikt a dilema, zda má dítě vstoupit do této skupiny či ne. Ve většině případech dítě raději do skupiny vstoupí, než aby bylo pro smích ostatním. Toto období ovšem považujeme za důležitý milník v rozvoji dítěte. Role žáka v tuto chvíli nabírá jiný význam. (Vágnerová, 2000).

Jak jsem zmiňovala v předchozí kapitole, že dítě má k učiteli pevný až emocionální vztah v tomto období již tomu tak není. Dítě bere učitele jako autoritu, ale jejich vztah není založen emocionální úrovní. Tudiž se bavíme o tom, že učitel je prostředek k získání nových informací. Tato změna v chování je příčinou rozvoje logických operací, kde se dítě stává samostatnější a vytváří si vlastní názory.

1.3 Starší školní věk – období dospívání

Toto období se často označuje jako přechodná doba mezi dětstvím a dospíváním. První fáze dospívání je přibližně mezi 11. až 15. rokem. Zde dochází k celkové proměně – tělesné dospívání, pohlavní dozrávání, mění se celkové myšlení a dítě se osamostatňuje. (Vágnerová, 2000).

„Současně s biologickým zráním probíhá řada významných a nápadných psychologických změn, které můžeme povšechně charakterizovat ohlášením nových pudových tendencí a hledáním způsobů jejich uspokojování a kontroly, celkovou emoční labilitou a zároveň nástupem vyspělého (formálně abstraktního) způsobu myšlení a dosažením vrcholu jeho rozvoje.“ (Langmeier, Krejčířová, 2006 str. 142).

V této fázi se také děti zaměřují na volbu svého budoucího povolání, je to pro ně velký životní krok. Velkou roli hrají také vrstevníci, kteří značně ovlivňují chování každého jedince. Také se charakterizuje tím, že vznikají první lásky a navazují první partnerské vztahy. (Vágnerová, 2000).

1.4 Rodina a její význam

Tuto kapitolu zde zmiňuji proto, že si myslím, že rodina má ve výchově a vývoji dítěte obrovský význam.

Rodina je prvním prostředím, do kterého jedinec vstupuje a je velmi důležitá pro socializaci dítěte a pro jeho další rozvoj. Dochází k uspokojování potřeb, které jsou důležité pro začlenění dítěte do společenského života. Rodina patří mezi malé, primární a neformální sociální skupiny. Dítě zde získává první vzorce chování a zkušenosti. Rodina je spojena pokrevními, manželskými nebo adoptivními vztahy. Všichni členové rodiny jsou ve vzájemné interakci, ovlivňují se a navzájem přizpůsobují. (Možný, 2008).

Dítě je chápáno jako střed rodinného soužití a platí pro všechny skupiny ať sourozenecké skupiny nebo jedináčci. Podle Kořátkové děti, které však v době mezi prvním a čtvrtým rokem sourozence nemají, bývá fáze sebestřednosti intenzivnější a delší. V průběhu let se mění názor na to, jestli jsou za chování dítěte schovány vrozené dispozice nebo způsob výchovy. Mezi členy rodiny jsou zkušenosti, které

jsou důležité pro rozvoj osobnosti dítěte. Pokud jsou tyto vztahy pozitivní, dítě se může cítit bezpečně a je pro ně jednodušší chovat se k lidem ohleduplně a respektovat jejich potřeby. Jestliže jsou vztahy spíše negativní, převládá nejistota a dítě se soustředí pouze na sebe. Vágnerová (2012, str. 19) udává, že „rodinné prostředí určuje, jaké schopnosti a dovednosti jsou ceněny a naopak, co je považováno za zbytečné. Rodinné prostředí posiluje rozvoj kompetencí, které považuje za důležité a cíleně nerozvíjí ty, které zde významné nejsou.“

„Dědičné dispozice zakládají určitý typ osobnosti a vybavenost pro mnohovrstevnou oblast inteligence na jedné straně, ale neobejdou se ani bez přiměřené výchovy a podnětného lidského prostředí na straně druhé.“ (Koťátková, 2014, str. 34).

Jedlička (2015, str. 14) uvádí, že podle klasického schématu se otec v rodině stává představitelem nadřazenosti a přebírá na sebe odpovědnost za materiální zabezpečení rodiny a očekává se, že vtiskne do rodiny řád.

Naopak role matky je provázána zodpovědností za péči o rodinu nebo emočním zázemím rodinného společenství. (Jedlička, 2015).

Význam rodiny

Vývoj jedince je ovlivňován už od narození a vytváří se zde citové vazby, které mají vliv na duševní život dítěte. Rodina zajišťuje potřeby dítěte, podmínky pro růst a vývoj jedince. Pro dobrou socializaci dítěte záleží i na tom, jestli dítě vyrůstá v úplné nebo neúplné rodině. V těchto případech jsou děti zanedbávány a dochází ke špatné socializaci, kdy dítě ztrácí pocit bezpečí. Důležitou roli hraje sourozenec, který je buď mladší, nebo starší. Sourozenec je zdrojem zkušeností a podporuje sociální porozumění. Děti se díky soužití se sourozencem naučí vnímat pocity druhých lidí a učí se s nimi vycházet ale i řešit konflikty. (Vágnerová, 2012).

Funkce rodiny

Mezi funkce rodiny patří:

1. biologicko – reprodukční – plození dětí,
2. socializačně – výchovná – začleňování dítěte do společnosti,
3. ekonomická – materiální zabezpečení,

4. ochranná – ochrana vůči nebezpečným vlivům,
5. emocionální – projevovat city, díky kterým vznikají citové vazby, pocit jistoty a bezpečí.

V rodině může nastat situace, kdy některý ze členů rodiny, může selhat, což vede k narušení jedné nebo více funkcí. Častým důvodem, kdy se funkce poruší, je například bezdětnost, nedostatek financí pro materiální zabezpečení dítěte, anebo, se rodiče o dítě nemohou starat z různých důvodů. (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Funkčnost rodiny

Za prvé, hovoříme o funkční rodině, kde jsou všechny funkce splňovány v plné míře. Dále hovoříme o dysfunkční rodině, kde už je porušena některá z funkcí a je otázkou rodiny, jestli zvládne situaci řešit sama nebo se obrátí na pomoc druhých, ale život rodiny není ohrožen.

Poslední situací, která může nastat, se nazývá afunkční rodina a je to stav, kdy rodina neplní své funkce a je narušován vývoj dítěte. V tomto případě je potřeba odborné péče a případně odebrání dítěte do náhradní rodinné péče.

Rodinu rozdělujeme na

Mezi nejčastější rozdělení rodiny patří:

1. nukleární – rodiče a děti,
2. rozšířená – prarodiče,
3. úplnou – oba rodiče a dítě,
4. neúplnou – jeden rodič a dítě,
5. rekonstruovanou – jeden z rodičů není biologický rodič. (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Typy rodinné vzájemnosti

Existují tyto typy rodinné vzájemnosti:

1. pravá vzájemnost – uspokojování potřeb všech členů rodiny,
2. bez vzájemnosti – jednotlivci spolu bydlí, ale nesdílí své pocity nebo úspěchy,

3. falešná vzájemnost – pouze hra na to, že jsou rodinou. (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Výchovné styly

Rozdělujeme tři základní typy výchovných stylů:

1. **Autoritářský** – dominantní, nekompromisní výchova a je charakteristická příkazy a zákazy.
2. **Liberální** – zde nejsou žádné hranice, děti se rozhodují samy a nejsou kladeny žádné požadavky.
3. **Demokratický** – je to střed mezi autoritářským a liberálním, dítě dodržuje daná pravidla, zná hranice, ale zároveň ví, že se může na rodiče obrátit. (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Typy výchovy

Výchova zanedbávající. Tyto děti vyrůstají především na nízké socioekonomické úrovni. Nejčastěji jsou to rodiče, kteří jsou negramotní nebo rodiče přistěhovalců. Děti nejsou přetěžovány, ale rodiče nejsou pro ně vhodným příkladem.

Výchova rozmazlující. Rodiče nedovolují dítěti se osamostatňovat a na dítěti nezdravě lpí. Na dítě nejsou kladeny žádné nároky a podřizují se jeho přáním.

Výchova protektivní. V této výchově rodiče dítě příliš chrání a bojí se, aby se jim něco nestalo. Brání jim v činnostech, které se jim zdají nebezpečné.

Výchova perfekcionista. V tomto případě bývá dítě často přetěžováno a rodiče si v tomto případě kompenzují své neúspěchy.

Výchova protekční. Rodiče dítěti upravují cestu k tomu, aby bylo v životě úspěšné. Odstraňují mu všechny možné překážky, které by mu mohli bránit k dosažení cíle. Za dítě všechno zařizují a pomáhají. (Langmeier, Krejčířová, 2006).

1.4.1 Rizikové faktory v rodině

Rodina, může rozvoj dítěte podporovat, ale na druhou stranu, může i škodit a existuje řada rizik, které tento úspěšný život člověka ohrozí. Vyšší pravděpodobnost, že se děti sociálně nepřizpůsobí, hrozí u dětí, které jsou

vychovávané jen jedním rodičem nebo v rodině, kde vládne chudoba. (Opravilová, 2016).

„Delikventní a sociálně nepřizpůsobivý rodič, který nadměrně pije, bere drogy a k trestání dětí používá razantnějších fyzických trestů, přispívá u dětí k častějšímu sociálnímu selhávání.“ (RVP – online).

1.5 Socializace dítěte

Faktory, které působí na socializaci je rodina, škola nebo vrstevnické prostředí. Jsou to skupiny, které ovlivňují chování jedince. Co je to vlastně socializace uvádí i Jedlička a kol. (2015, str. 14) kdy socializace představuje termín užívaný v celé řadě vědních oborů a v nejširším smyslu slova znamená formování a růst osobnosti pod vlivem nejrozmanitějších vnějších podnětů, včetně těch lidských činností, které nazýváme výchovou.

Prvním činitelem, který realizuje proces socializace je rodina. Tam si dítě osvojuje jazyk, hodnoty a normy společenství. (Jedlička, 2015).

„Nejdůležitější etapy socializace probíhají vždy v malých skupinách, v nichž se lidé setkávají „tváří v tvář.“ (Jedlička a kol., 2015, str. 34).

Významným činitelem je referenční skupina, což je skupina, do které by chtěl jedinec patřit. Utváří si zde vlastní hodnoty, postoje nebo chování. Vrstevnická skupina hraje taky významnou roli. (RVP – online).

„Vztahy v ní jsou rovnocenné, nezávislé, dítě ostatní děti nepotřebuje tolik jako rodiče, a proto s nimi může testovat hranice a odhalovat následky činů, které před druhými dělá.“ (RVP – online).

Dítě začíná přijímat nové společenské role a musí se přizpůsobovat v kolektivu a přijmout autoritu učitele. Některé děti ale tento přechod do kolektivního prostředí nezvládají, ale postupem času se dokáží přizpůsobit.

Dítě přebírá různé vzorce chování od rodičů, sourozenců nebo vrstevníků. U dítěte se začíná rozvíjet svědomí, kdy dítě trpí prvními pocity viny. Důležitou roli hraje výchova v rodině a v mateřské škole. Často se ve výchově stává, že jeden rodič dítěti něco zakáže a druhý povolí, což je pro dítě špatné a může být narušena

sociální stabilita dítěte. Při této situaci chybí pocit jistoty a bezpečí, což je pro dítě velmi náročné. Dítě si začíná osvojovat základní sociální chování a vzorem bývá opět rodina. Svoji identitu a sociální roli pak v sociálním prostředí. Nejvyšší autoritou dítěte je stále rodič. (Jucovičová, Žáčková, 2014).

1.6 Šikana

„Šikanou nazýváme ubližování mezi těmi, kteří jsou ve stejném postavení, ve škole, tedy mezi žáky nebo studenty, ve sportovním oddíle mezi sportovci, ve vězení mezi vězni, na pracovišti mezi spolupracovníky atd.“ (Říčan, Janošová, 2010 str. 21).

Šikana se ve školách dříve objevovala velmi zřídka, ale v posledních letech odborníci zjistili, že tento jev je čím dál více rozšířen. Bohužel se setkáváme i s případy, které skončily tragicky.

Janošová (2016) označuje šikanu jako chování, kdy jeden nebo více žáků opakovaně a úmyslně ubližují spolužákovi. Je to určitý typ agresivního chování.

Šikana může samozřejmě vzniknout i mezi učitelem a žákem a naopak. Nebo také na pracovišti, kde dochází k šikaně nejčastěji ze strany nadřízeného. (Říčan, Janošová, 2010).

Šikanu můžeme také definovat jako ubližování někomu, kdo se neumí nebo nedokáže bránit. Mezi základní znaky šikany patří opakované jednání, ale ojedinele se také setkáváme s tím, že je šikana jednorázová. Rozlišujeme také dva pojmy agresor a oběť. Za agresora považujeme aktéra šikany. Naopak oběť je osoba, na které je šikana páchána. Oběť ví, kdo jí ubližuje a bojí se ho. (Říčan, Janošová, 2010).

Mezi nejčastější charakteristické znaky šikany patří

- 1) Opakuje se.
- 2) Je záměrná.
- 3) Útoky jsou pro oběti nepříjemné a zanechávají nepříjemný zážitek.
- 4) Většinou je dlouhodobá

5) Nepoměr sil

Psychologové tvrdí, že problém může být také na straně rodiny. Kdy rodina nemá na dítě dostatek času a dítě si vlastně ve volném čase dělá, co chce. Dítě poté nedokáže rozlišit, zda je dané chování správné či špatné. Ve volném čase děti neví, co mají dělat a dostávají se tak do situace, která není pro správný vývoj optimální. Prakticky zde hovoříme o tom, že děti se šikanou chtějí zviditelnit a upoutat na sebe pozornost. Může to být násilí na slovním projevem, vůči lidem nebo zvířatům.

1.6.1 Příčiny šikany

Příčiny šikany mohou být různé. Často se stává, že děti si pod vlivem špatné výchovy myslí, že si mohou dělat, co chtějí a rodiče je v tom ještě podporují. Mnoho dětí také ztrácí respekt k autoritám. V dřívějších dobách byl učitel považován za velmi vysokou autoritu, bohužel v dnešní době už tomu tak není. Můžeme zde také zmínit jako možnou příčinu šikany vlastnosti jak agresora, tak oběti. Mezi možné příčiny šikany také patří předvádění se před spolužáky, kdy se agresor zviditelňuje. Nebo také agresor šikanou získává pocit moci, uspokojení a nadřazenost. (Říčan, Janošová, 2010).

Rozdělení stádií šikany podle Koláře (2001)

- Ostrakismus – jedná se o první stupeň šikany. Hovoříme zde zejména o psychickém násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře. Není oblíbený a nikdo ho neuznává. Pokud ji nezastavíme hned v počátku, může se rozvinout do dalšího negativního vývoje.
- Fyzická agrese – v této fázi se z psychického nátlaku stává zatím mírná fyzická agrese. Ve skupině stoupá napětí a začínají se objevovat první fyzické útoky. Pokud nedojde k odhalení, tak se dostává do dalšího stádia.
- Vytvoření jádra agresorů – zde se vytváří skupina agresorů a nešikanuje se nahodile, nýbrž systematicky. Ostatní spolužáci obětem neubližují, ale ani jim nepomohou.
- Většina přejímá normy agresorů – kolektiv přejímá normy agresorů a jsou nepsaným pravidlem třídy. Oběť svou roli přijímá a agresorům se již nesnaží vyhýbat.

- Totalita – dokonalá šikana. Normy agresorů jsou přijaty a tyto normy jsou respektovány celou skupinou. Agresor využívá oběť jako svůj majetek a oběť přijímá normy.

1.6.2 Formy šikany

KYBERŠIKANA

Kyberšikana je jedna z mnoha forem šikany a ve většině případech má za společný cíl s šikanou tradiční ubližovat obětem. S kyberšikanou se můžeme setkat kdykoliv a kdekoliv. Průběh může být velmi rychlý a zákeřný. V mnoha případech může být kyberšikana daleko horší než například šikana školní. Jedná se tedy o zneužití komunikačních technologií, které mají danou osobu poškodit.

Vágnerová a kol. (2009, str. 92) definuje kyberšikanu jako druh šikany, která využívá elektronické prostředky jako je internet či mobilní telefon. Vyjasňuje zde také hlavní projevy šikany:

- Oběť dostává obtěžující emaily
- Oběť je napadána v různých diskusích nebo při chatování
- Vulgární nebo výhružné zprávy

Podobně jako u šikany tradiční bývají častěji aktéři chlapci. Agresoři jsou často mimo dozor, tedy dohled rodičů a tráví na počítači více času, než by měli. Pomocí moderních technologií se neustále virtuální svět zdokonaluje a díky tomu se v něm můžeme pohybovat a komunikovat. Komunikace je v tomto případě zcela anonymní, a to nám dává prostor pro fantazijní představy a určitou ochranu vůči okolí. Oběťmi se stávají jedinci, kteří jsou na tomto virtuálním světě závislí. Závislost se týká hlavně mobilního telefonu a internetu. Oběti jsou hlavně jedinci, kteří se například bojí promluvit veřejně před ostatními, a proto se obrací na virtuální svět, kde mohou promluvit či zveřejnit co chtějí, a právě zde dochází k tomu, že zveřejní třeba své osobní údaje či fotografie. Právě na tento okamžik čeká agresor, který neváhá a okamžitě využívá situace a zahájí tak útok na daného jedince.

Základní prvky kyberšikany dle Vágnerové a kol. (2010, str. 93–96):

- Anonymita – útočníci mění identitu a vytváří falešné profily, které jsou velmi těžko dohledatelné
- Absence fyzického násilí
- Před kyberšikanou není úniku
- Opakovatelnost
- Proměna jak agresorů, tak i obětí

Pravidla bezpečného chování ve virtuálním světě:

- Diskrétnost
- Anonymita
- Opatrnost při navozování nových kontaktů
- Prevence závislosti
- Sebekontrola

MOBBING

Mobbing můžeme označit jako šikana na pracovišti. Odehrává se buď ze strany nadřízeného (bossing či naopak ze strany podřízeného. Tato forma šikany může také přerůst do vyšších rozměrů. Často také vzniká proto, aby se iniciátor dostal na lepší pozici, a tudíž jde vlastně o „vyštípání“ z pracovního kolektivu. Oběť je brána jako překážka pro vlastní pracovní růst.

Mezi metody mobbingu patří hlavně různé intriky, naschvály, ponižování nebo jakékoliv znepríjemňování života.

Příčinu lze hledat v sociálním ohrožení jedince, nezaměstnanosti, či měnícím se životním stylu, v důsledku těchto specifických příčin mobbingu na pracovišti přibývá.

1.6.3 Aktéři šikany

Vznik šikany je závislý hlavně na osobnostních rysech jak agresora, tak oběti. Jeden z nejdůležitějších činitelů vzniku šikany je také vztah, jaký mezi sebou mají. (Kolář, 2011).

AGRESOR

Agresor je ten, který se aktivně zúčastňuje šikany a je jejím iniciátorem. Z většiny to bývají chlapci, ale v menší míře i dívky.

„Agresor bývá tělesně zdatný, silný a obratný, „vazba“. Ale šikanu dokáže perfektně vymyslet a zorganizovat i jedinec malý a slabý. Nepotřebuje se dokonce oběti ani dotknout, ani na ni promluvit! Inteligence spojená s bezohledností a krutostí může vyvážit nedostatek tělesné síly.“ (Říčan, Janošová, 2010 str. 54).

Na vzniku takového chování se podílí řada faktorů:

- Rodinné prostředí – dítě se v dětském věku učí především nápodobou. Proto pokud se rodiče nechovají k sobě přátelsky ale naopak hrubě, tak dítěti toto chování přijde v pořádku.
- Tělesné trestání – pokud rodiče dítě nepřiměřeně trestají, získává opět pocit, že je to v pořádku a nevidí na tom nic špatného. Když větší a silnější lidé trestají mladší a slabší děti.
- Nedostatečná péče a výchova – rodiče by měli dítěti ukázat, že existují i jiné prostředky, než je agrese.
- Nízké sebevědomí – děti potřebují slyšet i chválu a nejen kritiku. Pokud celé dětství pociťují jen posměšky, často si pak mohou o pozornost říkat tímto způsobem.
- Skupina vrstevníků – spolužáci či kamarádi značně ovlivňují chování jedince.

Agresor může být také typický v tom, že porušuje například školní řád či má zhoršený školní prospěch. Dochází tak k porušování povinností a vidíme tak celkovou nekázeň. Agresor také bývá u spolužáků spíše neoblíbený. Ostatní děti z něj mají spíše strach. U těchto dětí chybí také pocit empatického cítění, kdy se

neumí vcítit do pocitu druhých. Mezi negativní vlastnosti patří také dominance a panovačnost.

Dle Vágnerové a kol. rozdělujeme 3 typy agresorů:

- Hrubíán

Tento typ agresora šikanuje hrubě a nelítostně. Je velmi impulzivní a primitivní a často nerespektuje autority a má kázeňské problémy. Šikanu používá cíleně a získává si tím pocit moci. (Vágnerová a kol., 2011).

- Slušňák

Slušňák je kultivovaný narcis, který působí dojmem slušnosti. U tohoto typu se někdy můžou projevit sadistické tendence v oblasti sexuální. Kdy používají mučení nebo zotročení. Tito agresori nepotřebují ke své činnosti svědky. (Vágnerová a kol., 2011).

- Srandista

Tento agresor je oblíbený, zábavný a velmi optimistický. Naopak od předchozího typu, srandista potřebuje ke své činnosti svědky. Baví ho se před ostatními smát oběti, a právě tento pocit ho naplňuje. (Vágnerová a kol., 2010).

OBĚŤ

Jedno z nejčastějších obětí šikany je dítě, které se neumí bránit.

Dále jsou to děti:

- které se jakýmkoliv způsobem odlišují
- jsou fyzicky slabé
- duševně zaostalejší
- jiné bravy pleti či národnostní menšina
- nadprůměrně chytré

1.6.4 Druhy šikany

1) Přímá šikana

Přímá šikana spočívá hlavně v působení bolesti, jako je například kopání nebo bití. Také zde patří poškozování či odcizování osobních věcí nebo také ponižující chování například obnažování. Zařazujeme zde i slovní napadání nebo zotročování. (Říčan, Janošová, 2010).

2) Nepřímá šikana

O nepřímé šikaně se bavíme tehdy, kdy se dítě dostává do tzv. sociální izolace. Dítě není přijato do kolektivu ostatních, ačkoliv se snaží jakýmkoliv způsobem zařadit mezi ostatní. Často se nepřímá šikana rozvine do přímé, anebo se s ní kombinuje. (Říčan, Janošová, 2010).

Dále pak můžeme rozdělit na:

Fyzickou šikanu – zde patří právě fyzické ubližování.

Psychickou šikanu – zesměšňování, nadávky apod.

1.6.5 Následky šikany

Mezi závažné následky šikany patří porušení vztahů ve skupině, které zasahují celou skupinu. Týká se to tedy nejen agresora a oběti ale celého třídního kolektivu.

Následky šikany u oběti:

Oběť si z této situace odnáší ty nejzávažnější následky ze všech zúčastněných. Týraná oběť má dlouhodobé a v některých případech i celoživotní následky, které ji poznamenají na celý její budoucí život. Záleží také na tom, jak dlouho byla daná osoba týraná a do jaké fáze se šikanování dostalo. Všechny následky se také odvíjí toho, jakou má dítě obranyschopnost a jak se dokáže sám vypořádat s tímto negativním jevem. V nejhorších případech může dojít k rozsáhlému porušení osobnosti a může mít i následky fatální.

Následky můžeme rozdělit dle stádií šikanování a to na:

- **Počáteční stádia šikanování**

Oběť má závažné následky, mezi které patří hlavně bezmoc a závislost na podřízení se. Oběť nezvládá tlak a můžou se vyskytovat psychosomatické příznaky. Dále pak narušená schopnost sociální adaptace, kdy se dítě nedokáže přizpůsobit novým změnám.

- **Pokročilá stádia šikanování**

Zde hovoříme o velmi závažných následcích. Oběť má narušenou celou osobnost, která má často doživotní následek. V tomto případě se zde objevují poruchy spánku, častá únava, bolesti hlavy nebo břicha. V ojedinělých případech také dochází ke strachu o svůj život a v nejhorším případě se dítě pokusí o sebevraždu.

Následky šikany u agresora:

Samozřejmostí je, že i agresor si odnáší následky. Opakem však je, že se od následků oběti liší.

- Připravenost pokračovat ve dráze delikventa
- Závažné prohloubení deficitu ve vývoji
- Agresor si nepřipouští, že něco udělal špatně a proto, většinou v chování dříve či později pokračuje

Následky ostatních členů skupiny:

Do této skupiny patří svědci šikanování. I když se šikany přímo nezúčastňovaly, zanechává v nich tato zkušenost nepříjemné a zejména smíšené pocity. Zamýšlejí se nad tím, že společnost nedokáže zajistit ochranu osobám, které pociťují násilí. Jsou svědky toho, že takový čin nemusí být potrestán, a proto se někteří tito lidé rozhodnou jít cestou porušování zákona.

1.7 Šikana na základní škole

Šikana na základních školách se objevuje více a častěji. Dříve nebyla tak rozšířená. Z mého pohledu z praxe, si myslím, že dnešní mládež nemá tolik disciplíny a přirozeného respektu. Asi je to tím, že vlastně celá společnost a celý svět vlivem technologií a pokroků dospěl do této fáze. Kdy dnešní děti tráví mnoho času u počítače nebo mobilu a jejich život je vlastně na tomto závislý. Nedokáží si tak užívat společné chvíle venku. Raději volí domácí prostředí, kde žijí v internetovém světě. Nemohu posoudit, zda je to správně šči špatně. Ale můj názor je, že takovéto dětství se snad ani nedá nazývat pravým dětstvím. A z mého pohledu je toto hlavním důvodem k častějšímu výskytu šikany. Narážíme zde také na otázku, jestli má vliv, kde se škola vyskytuje. Tedy jak je škola velká nebo jaké děti do školy chodí. Vůbec na tom nezáleží, jestli se jedná o školu na vesnici či ve městě. Škola je právě místem, kdy často šikana vzniká.

Ve škole dochází ke shlukování dětí, ať už je to škola velká či malá. Školní prostředí také nabízí velké množství prostoru, kde se šikana může odehrávat. Jako jsou šatny, toalety, jídelny nebo hřiště.

Při objasňování šikany narážíme na velký problém. Šikana je často velmi ukrývaná a zapíraná. Proto se na ni přijde ve většině případech až v pokročilé fázi. A často se také stává, že se na ni nepřijde vůbec. Šikanování je velice závažná forma násilí a ohrožuje funkce celé školy.

Setkáváme se také s tím, že školy nereagují adekvátním způsobem. Tedy tak, jak by měly. Často se snaží šikanu maskovat a utajovat, aby se náhodou nerozneslo po okolí, že ten a ten se stal obětí či agresorem. Pro některé rodiče jak agresora, tak oběti to může být nepříjemné, ale určitě nejsem zastávce zapírání. A pokud vznikne jakýkoliv problém, všichni bychom se měli umět postavit tomuto problému čelem a řešit nejvhodnějším způsobem pro všechny strany.

1.7.1 Odhalení šikany

Jak už jsem výše zmiňovala odhalení šikany je velmi náročné. Oběť má strach z agresora. Také svědci šikany mají obavy z nahlášení šikany. Agresor

v tomto smyslu hraje velkou roli. K odhalení šikany mohou pedagogům pomoci varovné signály.

Přímé znaky šikany pro učitele: (Říčan, 1995, str. 49–50)

- Žák je často zesměšňován
- Pod tíhou kritiky
- Tendence k podřizování
- Terčem útoků
- Nerovnosti sil

Nepřímé znaky pro učitele:

- Žák je často bez kamarádů
- Ustrašený
- Náhle zhoršený prospěch
- Stud komunikovat před třídou
- Kontakt s učitelem
- Ve sportovních aktivitách odmítán
- Poškozené věci
- Lehká, ale zřetelná fyzická poranění

Varovné signály pro rodiče:

- Nemá žádné kamarády a tráví čas doma
- Netěší se do školy – nechut', odpor
- Dochází domů hladový
- Ztrácí věci
- Prosí rodiče o peníze
- Výkyvy nálad
- Oddálení příchoodu do školy – bolest hlavy, zvracení, nemoc

1.7.2 Vyšetřování šikany

Mezi nejdůležitější faktory pro vyšetřování šikany, patří hlavně to, jak dokáže pedagog komunikovat a jednat. Musí být velmi opatrný a ohleduplný k oběti šikany.

Celou situaci by měl důkladně zmapovat a připravit správnou strategii. Otázky, které jsou cílem jeho vyšetřování jsou následující:

- Kdo je původcem šikany?
- Jaké jsou následky šikany?
- K jakému ublížení docházelo?

Odpovědi si důkladně zpracuje a zvolí vhodnou cestu k řešení daného problému.

1.7.3 Metody vyšetřování a následné výchovné opatření

K vyšetřování šikany používáme tyto metody:

- Rozhovor se všemi aktéry šikany
- Nalezení vhodných svědků
- Zajištění ochrany oběti a svědků

K vyšetřování pokročilé šikany, je důležité, aby pedagog ihned chránil oběť a celou věc ohlásil na policii. V těchto případech spolupracují s policií. Je třeba spolupracovat jak s obětí, tak i s agresorem. Zajistit odbornou pomoc ve specializovaných zařízeních.

Mezi běžná výchovná opatření patří:

- Napomenutí třídního učitele
- Důtka třídního učitele
- Důtka ředitele školy
- Snížení známky z chování

Do mimořádných výchovných opatření patří:

- Ředitel doporučí rodičům pobyt ve středisku výchovné péče nebo diagnostickém ústavu
- Ředitel podá žádost na umístění do střediska výchovné péče nebo diagnostického ústavu

1.8 Prevence šikany

Prevence proti šikaně je téměř na každé základní škole. Zpravidla to bývá povinnost, kterou by každá škola měla mít. Existuje řada preventivních programů, které se zabývají právě prevencí. Každá škola, která chodí do dané školy, by se měl ve škole cítit lépe a snahou každé školy je, aby se žák co nejlépe začlenil do kolektivu jak třídního, tak školního. Předpokladem pro předcházení šikany je, vzájemná podpora a vztahů. Jak mezi žáky, tak mezi učiteli.

Škola v těchto případech spolupracuje:

Školství

- Pedagogicko psychologické poradny
- Střediska výchovné péče

Zdravotnictví

- Lékaři
- Dětský psycholog nebo psychiatr
- Odborná poradenská pomoc

Samozřejmě zde patří také Policie ČR nebo orgány sociálně-právní ochrany dětí.

Z mého pohledu je prevence jednou z nejdůležitějších činností, kterou škola může dělat. Není to vždy jednoduché šikanu odhalit a hlavně dokázat. Bohužel bývá také šikana často přehlížena. Za šikanu je zodpovědný ředitel školy ale i další pedagogičtí pracovníci. Pokud ředitel na upozornění nereaguje, můžeme se obrátit na Českou školní inspekci nebo zřizovatele školy.

1.9 Třídní klima a školní prostředí

Klima třídy zahrnuje především sociální vztahy mezi účastníky a jejich interakci. Někdy bývá také označováno jako ovzduší, atmosféra či nálada třídy. Klima třídy tedy také můžeme chápat jako fyzikální faktory, mezi které patří osvětlení, nábytek anebo také barvy stěn. Dále mluvíme o psychosociálních faktorech, kde právě patří samotné sociální vztahy mezi účastníky a proměnlivé interakce mezi nimi. Sociální vztahy (klima třídy) patří mezi stabilnější faktory naproti tomu interakce (atmosféra třídy) se označuje jako proměnlivý faktor.

Mezi další rys klimatu patří špatná měřitelnost a zjistitelnost. Klima působí na všechny ve škole a všichni ho také velmi vnímají, ale nemůžeme tento jev téměř nijak popsat či uchopit.

Grecmanová (2003. s. 20) uvádí, že „klima třídy nesouvisí jen s kvalitou výuky, ani to není pouze souhrn nebo bilance různých typů vyučujících klimat. Vytváří se jak ve vyučování, tak i o přestávkách, na výletech i při různých společenských akcích třídy.“

Čapek (2010, str. 13) definuje třídní klima jako „souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení vnímání, prožitků, emocí a vzájemného působení všech účastníků, které v nich jako ve spolutvůrcích a konzumentech vyvolávají edukační a jiné činnosti v daném prostředí.“

Jak se dozvíme, jaká panuje ve třídě atmosféra? Tedy jaké je třídní klima? Jak už jsem psala výše, že třídní klima nemůžeme nijak objektivně změřit, při chází tedy otázka, jak zjistit, zda je třídní klima dobré či špatné. Na tuto otázku získáme odpověď hlavně od samotných účastníků, tedy od žáků a učitelů.

Pozitivní třídní klima je z mého pohledu velmi důležité. Z vlastní zkušenosti vím, jak negativní třídní klima může ovlivnit celou třídu. Chování ve třídě a vzájemné vztahy mezi žáky patří mezi důležité faktory.

1.9.1 Znaky pozitivního třídního klimatu

Zde si vypíšeme základní rysy, které dle Čapka vytváří pozitivní třídní klima:

- Podpora

Podpora od učitele posiluje chuť hledat a objevovat nové věci.

- Pořádek

Vymezení pravidel a snaha o dodržování.

- Účast

Příležitost ke komunikaci a aktivitě. Umožnit zapojení žáků atd.

1.9.2 Role učitele

Třídní učitel je pro vytvoření třídního klimatu důležitým prvkem. Třídní učitel by měl potlačit svou moc a soustředit se hlavně na poznání žáků. Měl by vědět kdy zasáhnout nebo co na žáky platí. Jak s nimi jednat, a hlavně jak co nejvíce rozvíjet jejich schopnosti. Třídní učitel je obhájcem svých žáků, motivátorem a sociálním vzorem, a proto se stává nedílnou součástí třídy a třídního klimatu.

Jak uvádí Krátká, že „třídní učitel je koordinačním a integračním činitelem s řadou závažných výchovných úkolů ve vztahu k žákům své třídy, k jejich rodičům, k ostatním učitelům školy, k jejímu vedení a za jistých okolností také k širší veřejnosti. V této souvislosti se stává třídní učitel výchovným subjektem, který disponuje značnými možnostmi pro ovlivňování zdravého duševního, tělesného a sociálního vývoje jednotlivých žáků a školní třídy.“

Třídní učitel je nezbytnou součástí třídního kolektivu.

1.9.3 Školní prostředí

Školní prostředí můžeme definovat podle Čapka (2010, str.134) jako „souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení účastníků v zdělávání v dané škole, které se týká všech aspektů vzdělávání. Patří do něho jeho vzájemná komunikace a

sociální vztahy, stejně tak jejich vnímání prostředí, prožitky a emoce a další sociální a psychické procesy, které děje v této škole vyvolávají.“

Do účastníků školního prostředí patří:

- Žáci a studenti
- Pedagogický sbor

Do školního prostředí patří také materiální vybavení, finanční situace nebo stav samotné budovy. Ale to nás v tomto ohledu vůbec nezajímá. Pro nás je důležité vědět, jak se děti ve škole cítí. To také platí pro pedagogický sbor, který také pracuje v kolektivu lidí a je důležité, aby se i pedagogové cítili dobře a nepociťovali například strach z příchodu do práce. (Čapek, 2010).

Do tohoto kolektivu také jistým způsobem patří i rodiče, kteří mohou zasahovat do tohoto prostředí.

Bojovat proti šikaně je velmi obtížné a pedagogům se to moc nedaří. Diagnostikovat šikanu a následný zásah není vůbec jednoduché, a proto se tak stává překážkou v prevenci šikany.

1.10 Empirický výzkum

Poslední kapitola je zaměřena na stručný popis empirického výzkumu, který jsem prováděla na dvou základních školách. V této bakalářské práci jsem použila kvantitativní výzkum, který má objektivní charakter a jeho cílem je získání objektivních důkazů a ověření teorií. Jako základní metodu jsem použila dotazník a výsledky byly zpracovány počítačově.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem mé výzkumné práce je srovnání projevů šikany mezi prvním a druhým stupněm základní školy. Dále chci také zjistit, zda se na škole vyskytuje dostatek preventivních opatření. Zajímá mne také to, jestli se šikana v této době projevuje méně či více.

2.2 Metodika průzkumu

V této bakalářské práci jsem použila kvantitativní metodu. Pro sběr dat jsem vypracovala anonymní dotazník, kde se nacházelo 14 otázek. U všech otázek byla možná pouze jedna správná odpověď, tudíž byly všechny otázky uzavřeného typu. Data byla následně zpracována a vyjádřena v podobě tabulek a grafů. Dotazník je součástí přílohy. (Příloha č. 1)

2.3 Pilotní a terénní průzkum

Pilotní průzkum jsem provedla s kolegyněmi, se kterými jsem v kontaktu a zaměřila jsem se právě na otázky, týkající se šikany. Podle odpovědí jsem následně zpracovala dotazník. V rámci terénního výzkumu jsem rozeslala dotazník do dvou základních škol, které se nachází na vesnicích. Dotazníkové šetření bylo provedeno ve dnech 25. 5. – 26. 5. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 24 pedagogů.

2.4 Stanovení hypotéz

Hypotéza č. 1

Počet učitelů, jež se ve své učitelské praxi setkali se šikanou, je vyšší u těch učitelů, kteří učí na druhém stupni základní školy, než učitelů učících na prvním stupni

Hypotéza č. 2

Kyberšikana se stává velmi diskutovaným tématem a kyberšikanou jsou ohroženy nejen žáci, ale také vyučující. Je mnoho případů, kdy žák natáčí svého učitele a poté video sdílí například na sociálních sítích.

Hypotéza č. 3

Mezi iniciátory šikany bývají častěji chlapci než dívky.

Hypotéza č. 4

Učitelé jsou připraveni řešit případnou šikanu a mají dostatek podkladů pro řešení situace.

2.5 Analýza dat

Analýzu dat z dotazníku, jsem provedla pomocí dvou metod. První metodou jsem k jednotlivým otázkám vytvořila tabulky četnosti a grafické znázornění s jednoduchým komentářem pro přehlednost odpovědí. Jednotlivé otázky v dotazníku jsem rozdělila do čtyř skupin podle hypotéz.

2.5.1 Tabulky četností a grafické vyhodnocení

Počet učitelů, jež se ve své učitelské praxi setkali se šikanou, je vyšší u těch učitelů, kteří učí na druhém stupni základní školy, než učitelů učících na prvním stupni.

Otázka:

Pedagog, který učí na:

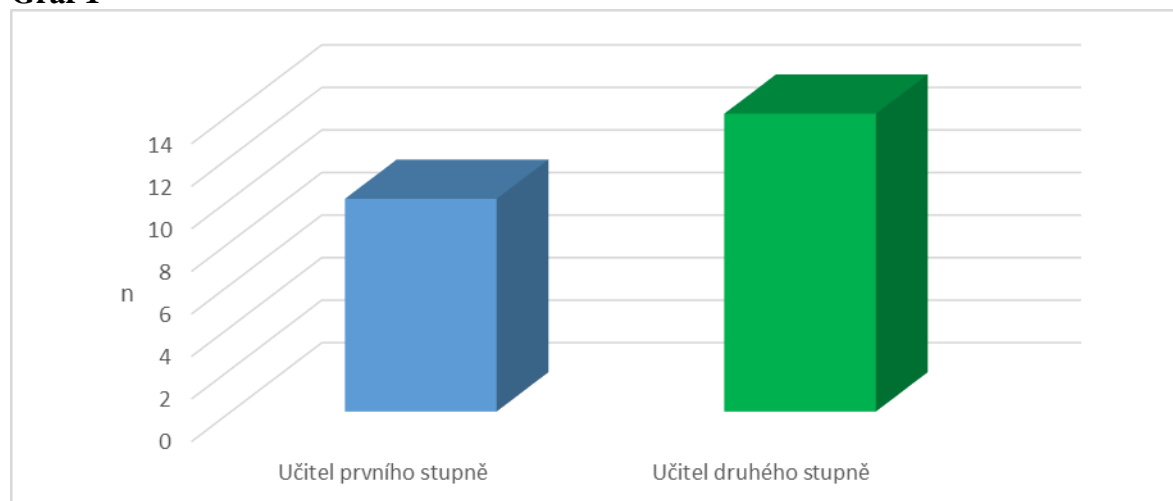
- Prvním stupni
- Druhém stupni

Cílem této otázky bylo zjistit, na kterém stupni pedagogové vyučují.

Tabulka 1:

Tabulka četností	
Odpověď	n
Učitel prvního stupně	10
Učitel druhého stupně	14
Celkem	24

Graf 1

Touto otázkou jsem zjistila, kolik pedagogů učí na prvním stupni a kolik pedagogů učí na druhém stupni základní školy.

Otázka č. 1

Setkal/a jste se osobně se šikanou mezi žáky?

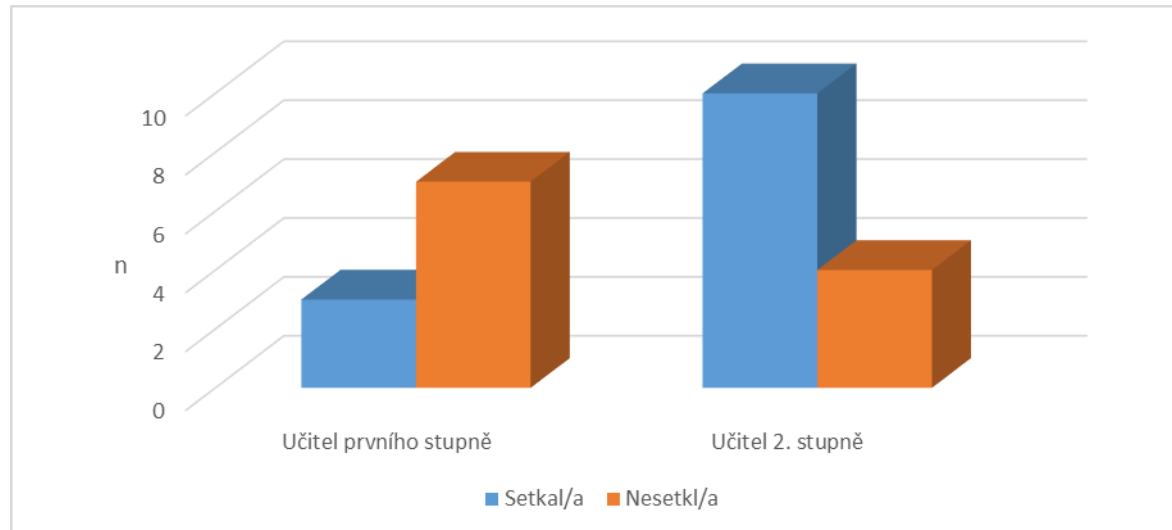
- Ano
- Ne

Cílem této otázky je zjistit, zda se pedagogové setkali se šikanou na prvním a druhém stupni ZŠ.

Tabulka 2

Tabulka četností		
Odpoověď	Učitel 1. stupně	Učitel 2. stupně
Setkal/a	3	10
Nesetkal/a	7	4
Celkem	10	14

Graf 2

Vyhodnocení této otázky je takové, že učitelé prvního stupně se setkávají se šikanou zřídka. Učitelé druhého stupně se setkávají se šikanou častěji.

Otázka č. 3

Co patří z Vašeho pohledu k nejčastějším příčinám šikany?

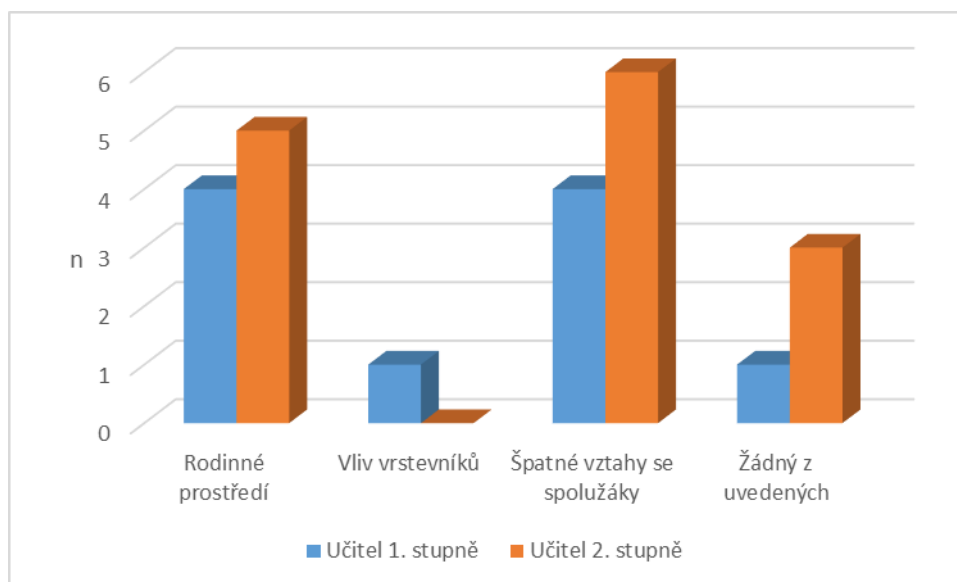
- Rodinné prostředí
- Vliv vrstevníků
- Špatné vztahy mezi spolužáky
- Žádný z uvedených

Cílem této otázky je zjistit, co považují pedagogové za příčinu šikany.

Tabulka 3

Tabulka četností		
Odpověď	Učitel 1. stupně	Učitel 2. stupně
Rodinné prostředí	4	5
Vliv vrstevníků	1	0
Špatné vztahy se spolužáky	4	6
Žádný z uvedených	1	3
Celkem	10	14

Graf 3

Z vyhodnocení této otázky vyplývá, že učitelé prvního stupně považují za nejčastější příčinu šikany rodinné prostředí a špatné vztahy se spolužáky. Učitelé druhého stupně se také shodli na těchto dvou příčinách.

Otázka č. 7

Jak si myslíte, že se cítí oběť šikany?

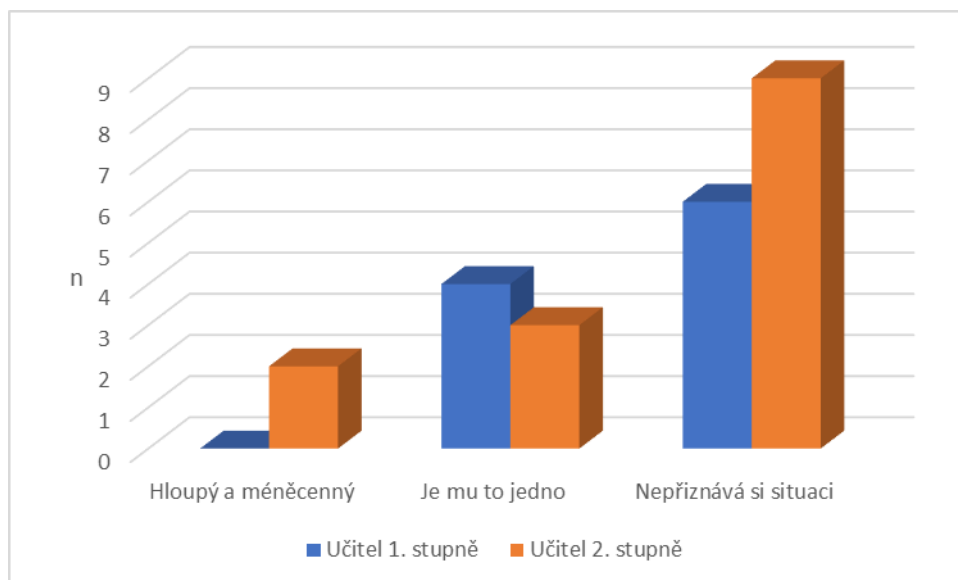
- Hloupý a méněcenný
- Je mu to jedno
- Nepřiznává si závažnost své situace

Cílem této otázky je zjistit z pohledů pedagogů, jak se žák cítí, pokud je šikanován.

Tabulka 4

Tabulka četností		
Odpověď	Učitel 1. stupně	Učitel 2. stupně
Hloupý a méněcenný	0	2
Je mu to jedno	4	3
Nepřiznává si situaci	6	9
Celkem	10	14

Graf 4

Vyhodnocení této otázky je takové, že vyučující prvního i druhého stupně se shodují, že šikanování si neuvědomují závažnost situace.

Kyberšikana se stává velmi diskutovaným tématem a kyberšikanou jsou ohroženy nejen žáci, ale také vyučující. Je mnoho případů, kdy žák natáčí svého učitele a poté video sdílí například na sociálních sítích. Učitelé na druhém stupni se častěji setkávají s kyberšikanou, než učitelé na prvním stupni.

Otázka č. 8

Setkal/a jste se někdy s kyberšikanou mezi žáky?

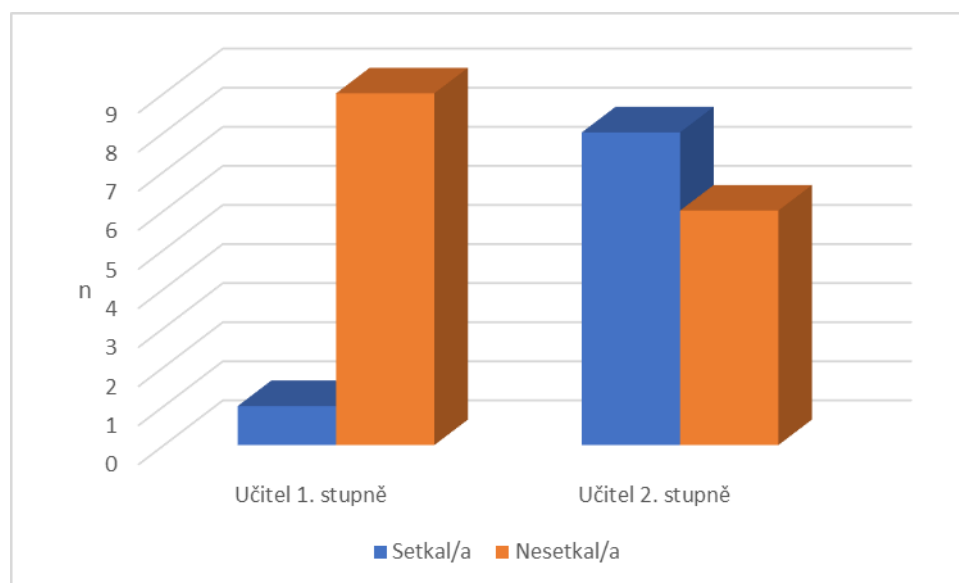
- Ano
- Ne

Cílem této otázky je zjistit, zda se vyučující setkali s kyberšikanou mezi žáky.

Tabulka 5

Tabulka četností		
Odpověď	Učitel 1. stupně	Učitel 2. stupně
Setkal/a	1	8
Nesetkal/a	9	6
Celkem	10	14

Graf 5

Po vyhodnocení této otázky vidíme, že s kyberšikanou se vyučující druhého stupně setkávají častěji. Vyučující prvního stupně zřídka.

Otázka č. 9

Byl/a jste Vy sám/sama útokem kyberšikany?

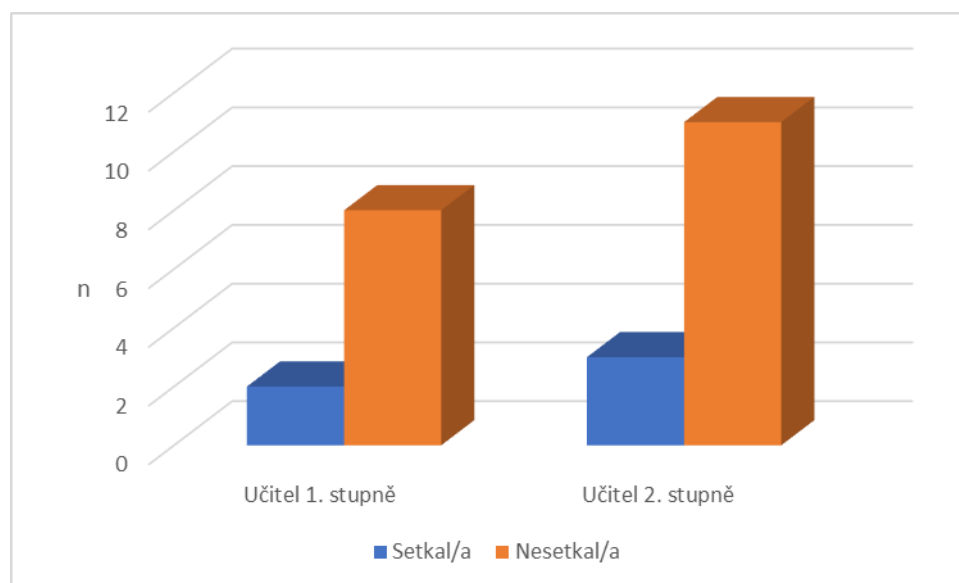
- Ano
- Ne

Cíle této otázky je zjistit, jestli se někdy sami vyučující setkali s kyberšikanou.

Tabulka 6

Tabulka četností		
Odpověď	Učitel 1. stupně	Učitel 2. stupně
Setkal/a	2	3
Nesetkal/a	8	11
Celkem	10	14

Graf 6

Vyhodnocení této otázky je takové, že pedagogové na prvním stupni setkali s kyberšikanou pouze ve dvou případech. Vyučující na druhém stupni se také s kyberšikanou setkají málokdy.

Otázka č. 10

Setkal/a jste se někdy s šikanou na pracovišti?

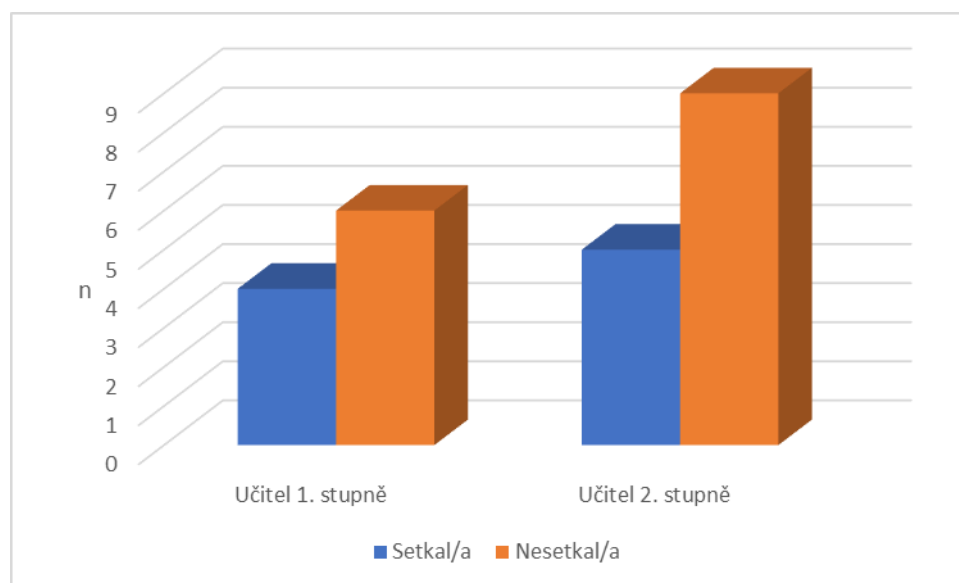
- Ano
- Ne

Cílem této otázky je zjistit, zda se vyučující stali obětí šikany na pracovišti.

Tabulka 7

Tabulka četností		
Odpověď	Učitel 1. stupně	Učitel 2. stupně
Setkal/a	4	5
Nesetkal/a	6	9
Celkem	10	14

Graf 7

Vyhodnocení této otázky je takové, že učitelé prvního stupně se setkali s šikanou na pracovišti čtyřikrát. Oproti vyučujícím z druhého stupně, kteří se setkali s šikanou na pracovišti pětkrát.

Otázka č. 6

Jak byste postupoval/a při odhalení počátečního stádia šikany?

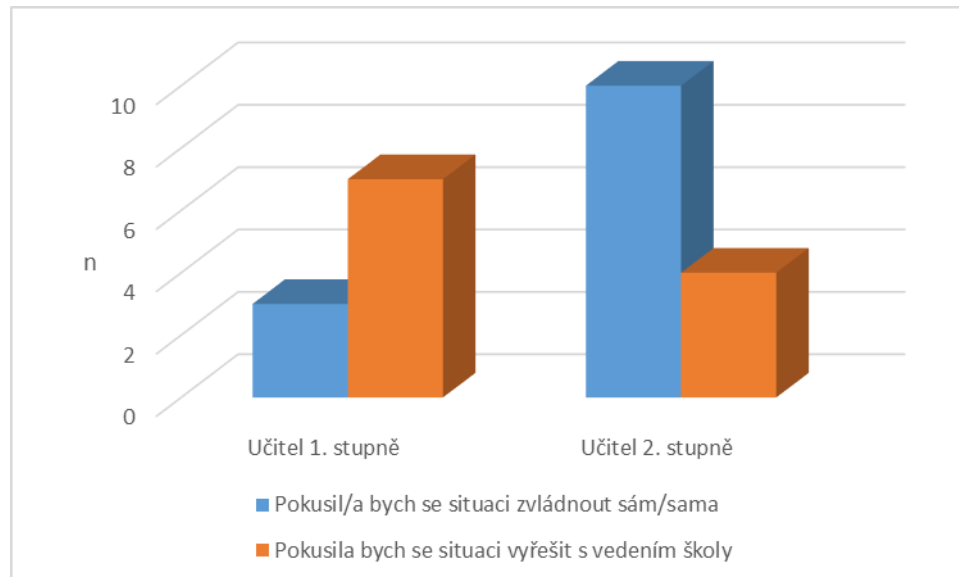
- Pokusil/a bych se situaci zvládnout sám/sama
- Pokusil/a bych se situaci vyřešit s vedením školy

Cílem této otázky je zjistit, zda by vyučující spíše volili cestu vlastního řešení nebo naopak zvolili pomoc od vedení školy.

Tabulka 8

Tabulka četností		
Odpověď	Učitel 1. stupně	Učitel 2. stupně
Pokusil/a bych se situaci zvládnout sám/sama	3	10
Pokusil/a bych se situaci vyřešit s vedením školy	7	4
Celkem	10	14

Graf 8

Z těchto odpovědí vyplývá, že učitelé na prvním stupni by raději volili situaci vyřešit s vedením školy. Naopak vyučující druhého stupně by se raději pokusili vyřešit situaci sami.

Mezi iniciátory šikany bývají častěji chlapci než dívky.

Otázka č. 2

Myslíte si, že šikany se dopouštějí spíše?

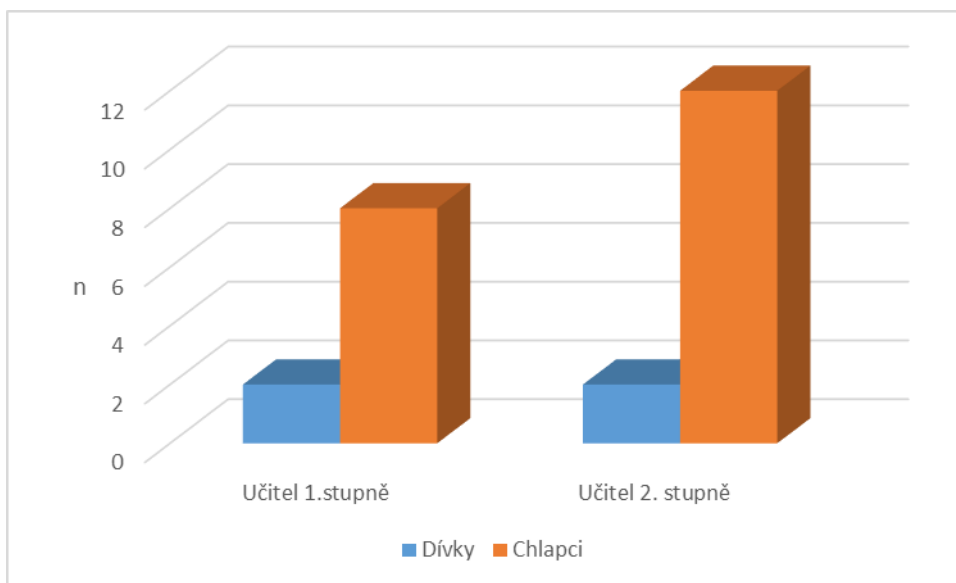
- Dívky
- Chlapci

Cílem této otázky je zjistit názor pedagogů na to, zda se šikany dopouštějí spíše chlapci či dívky.

Tabulka 9

Tabulka četností		
Odpověď	Učitel 1. stupně	Učitel 2. stupně
Dívky	2	2
Chlapci	8	12
Celkem	10	14

Graf 9

Z vyhodnocení otázky vyplývá, že pedagogové na prvním stupni si myslí, že častěji se dopouští šikany chlapci. Stejně také učitelé na druhém stupni, kteří se také domnívají, že jsou častěji chlapci iniciátory šikany.

Otázka č. 4

Co podle Vás motivuje žáky k šikaně?

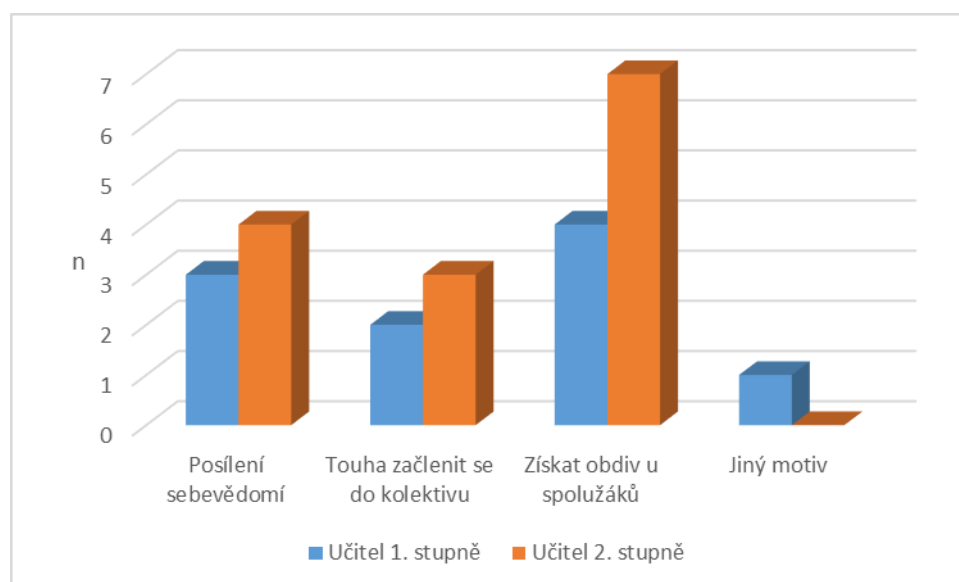
- Posílení sebevědomí
- Touha začlenit se do kolektivu
- Získat obdiv u spolužáků
- Jiný motiv

Cílem této otázky je zjistit, co podle vyučujících motivuje žáky k šikaně.

Tabulka 10

Tabulka četností		
Odpověď	Učitel 1. stupně	Učitel 2. stupně
Posílení sebevědomí	3	4
Touha začlenit se do kolektivu	2	3
Získat obdiv u spolužáků	4	7
Jiný motiv	1	0
Celkem	10	14

Graf 10

Učitelé prvního stupně se domnívají, že mezi nejčastější motivy k šikaně patří získat obdiv u spolužáků a posílení sebevědomí. Učitelé druhého stupně si myslí, že nejčastější motiv je získat obdiv u spolužáků.

Otázka č. 5

Jak si myslíte, u jakého dítěte se šikana **nejčastěji** projevuje?

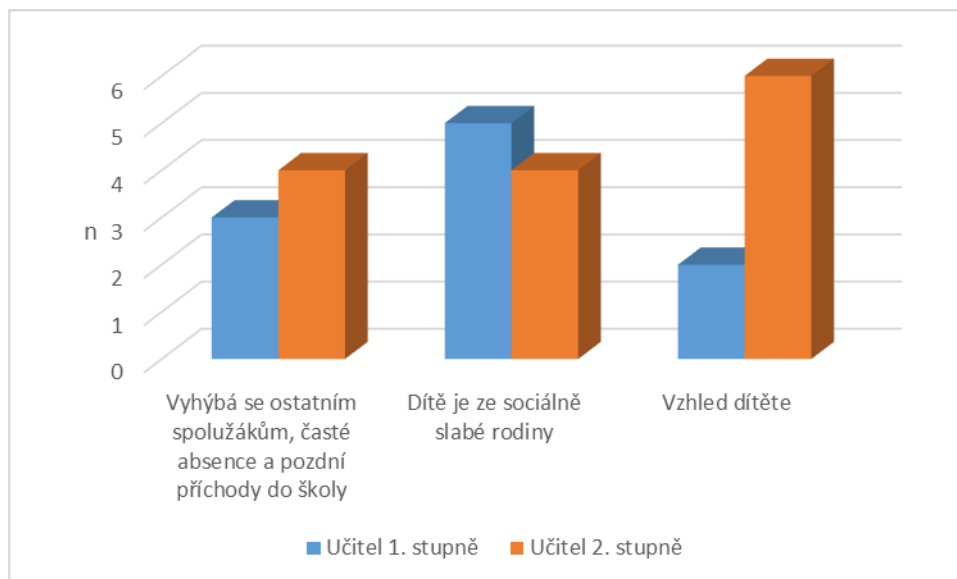
- Vyhýbá se ostatním spolužákům, časté absence a pozdní příchody do školy
- Dítě je ze sociálně slabé rodiny
- Vzhled dítěte

Cílem této otázky je zjistit, u jakého dítěte se podle pedagogů šikana nejčastěji projevuje.

Tabulka 11

Tabulka četností		
Odpověď	Učitel 1. stupně	Učitel 2. stupně
Vyhýbá se ostatním spolužákům, časté absence a pozdní příchody do školy	3	4
Dítě je ze sociálně slabé rodiny	5	4
Vzhled dítěte	2	6
Celkem	10	14

Graf 11

Učitelé prvního stupně se domnívají, že se šikana nejčastěji projevuje u dětí ze sociálně slabých rodin. Učitelé druhého stupně si naopak myslí, že vzhled dítěte je důvodem k projevům šikany.

Otázka č. 14

Jak si myslíte, že se bude šikana na školách projevovat?

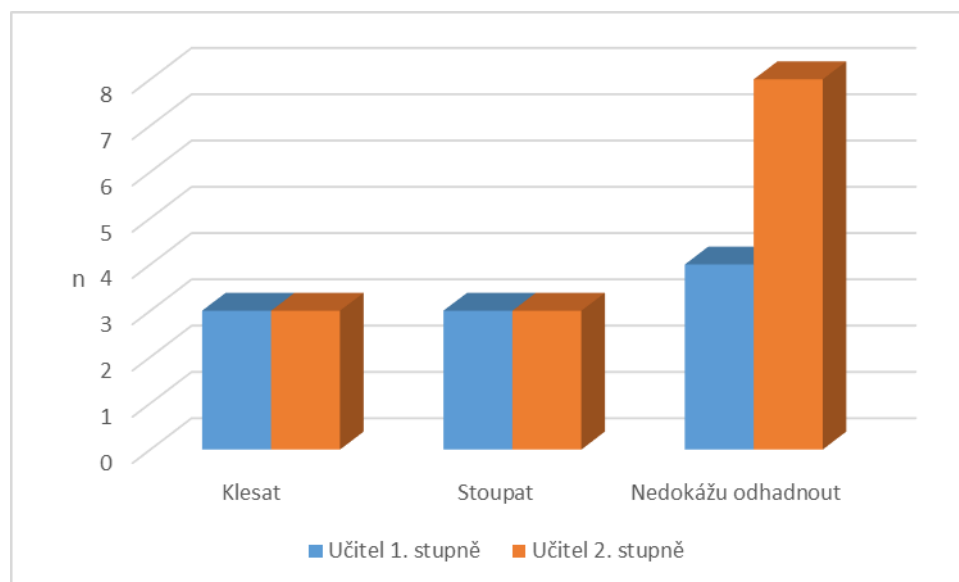
- Klesat
- Stoupat
- Nedokážu odhadnout

Cílem této otázky je zjistit, zda si pedagogové myslí, jak se šikana bude projevovat.

Tabulka 12

Tabulka četností		
Odpověď	Učitel 1. stupně	Učitel 2. stupně
Klesat	3	3
Stoupat	3	3
Nedokážu odhadnout	4	8
Celkem	10	14

Graf 12

Z vyhodnocení této otázky vyplývá, že učitelé prvního stupně nedokáží odhadnout, jak se šikana bude dále projevovat. Taktéž učitelé druhého stupně jsou názoru, že nedokáží odhadnout vývoj šikany na školách.

Učitelé jsou připraveni řešit případnou šikanu a mají dostatek podkladů pro řešení situace.

Otázka č. 12

Myslíte si, že má Vaše škola dostatek podkladů a informací pro případné řešení šikany?

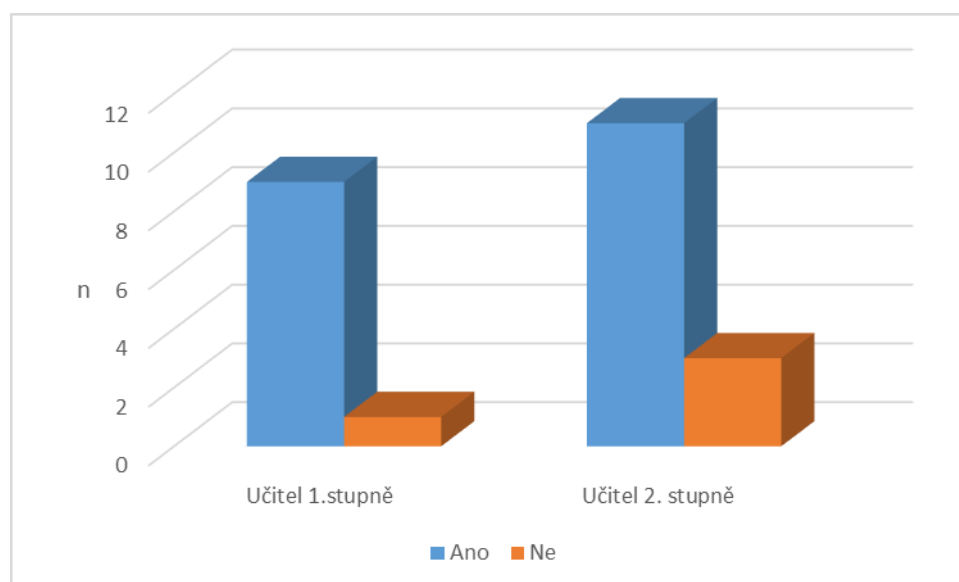
- Ano
- Ne

Cílem této otázky je zjistit, zda mají pedagogové pocit, že má jejich škola dostatek podkladů pro případné řešení šikany.

Tabulka 13

Tabulka četností		
Odpověď	Učitel 1. stupně	Učitel 2. stupně
Ano	9	11
Ne	1	3
Celkem	10	14

Graf 13

Vyhodnocení této otázky je takové, že učitelé prvního stupně jsou přesvědčeni o tom, že jejich škola má dostatek podkladů. Učitelé druhého stupně se také domnívají, že mají potřebné podklady pro řešení šikany.

Otázka č. 13

Z kterého zdroje si myslíte, že je dobré čerpat informace k řešení šikany?

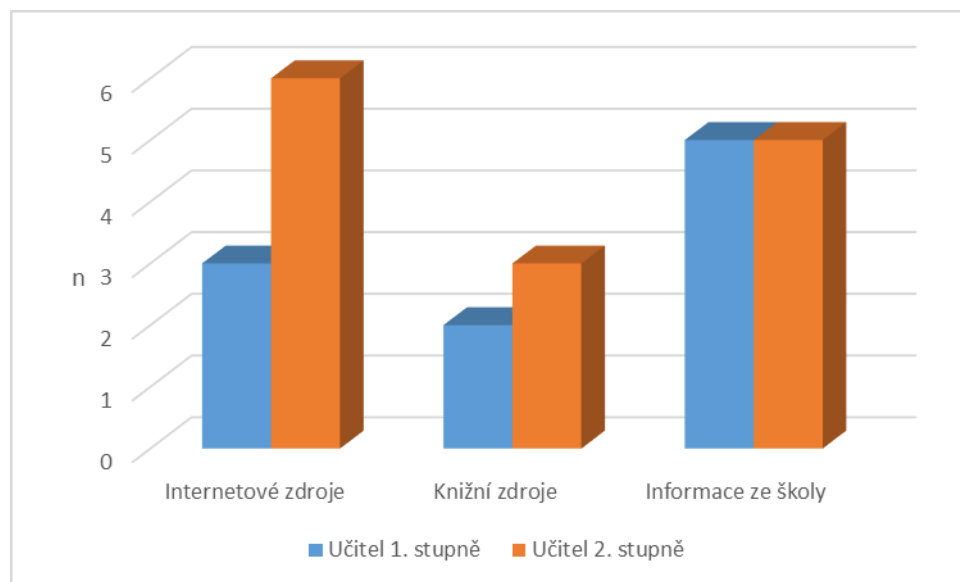
- Internetové zdroje
- Knižní zdroje
- Informace ze školy

Cílem této otázky je zjistit, z jakého zdroje by pedagogové čerpali u vzniku šikany.

Tabulka 14

Tabulka četností		
Odověď	Učitel 1. stupně	Učitel 2. stupně
Internetové zdroje	3	6
Knižní zdroje	2	3
Informace ze školy	5	5
Celkem	10	14

Graf 14

Vyhodnocení této otázky je takové, že vyučující prvního stupně by nejvíce využívaly informace, které jsou dostupné ve škole. Vyučující druhého stupně by spíše volili cestu internetových zdrojů.

Otázka č. 11

Uvítali byste více preventivních programů v rámci této problematiky?

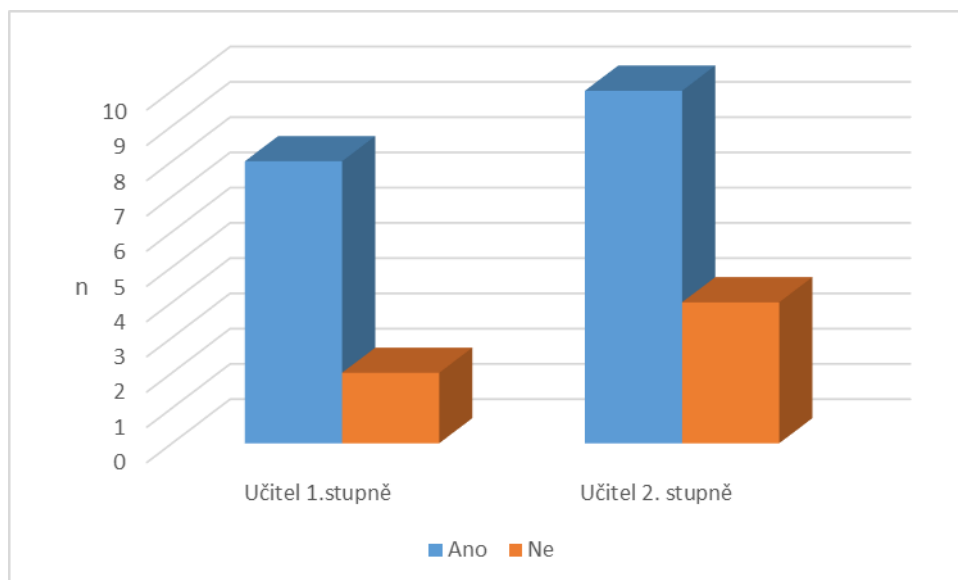
- Ano
- Ne

Cílem této otázky je zjistit, zda si pedagogové myslí, že preventivních programů je na školách dostatek či nikoliv.

Tabulka 15

Tabulka četností		
Odpověď	Učitel 1. stupně	Učitel 2. stupně
Ano	8	10
Ne	2	4
Celkem	10	14

Graf 15

Z vyhodnocení této otázky vyplývá, že pedagogové prvního stupně si myslí, že je na školách dostatek preventivních programů. Také pedagogové druhé stupně jsou toho názoru, že školy mají dostatek preventivních programů.

3 SHRnutí VÝSLEDKŮ

Hypotéza č. 1

Učitelé prvního stupně se se šikanou setkávají méně než vyučující na druhém stupni. Vyučujícího prvního stupně se domnívají, že mezi nejčastější příčiny patří rodinné prostředí a špatné vztahy se spolužáky. A jsou toho názoru, že šikanovaný si často nepřiznává situaci. Vyučující druhého stupně jsou také toho názoru, že mezi nejčastější příčinu šikany patří rodinné prostředí a špatné vztahy se spolužáky a oběť šikany si nepřiznává danou situaci.

Hypotéza č. 2

Ve druhé hypotéze jsem se zaměřila na téma kyberšikany. Učitelé prvního stupně se s kyberšikanou, dle odpovědí, setkávají zřídka. Také oni sami se většině případech nesetkali s kyberšikanou ani s šikanou na pracovišti. Vyučující prvního stupně by při odhalení počátečního stádia šikany raději volili pomoc od vedení školy. Učitelé druhého stupně se setkali s kyberšikanou ve více případech ale oni sami jen v ojedinělých případech. Také s kyberšikanou na pracovišti se vyučující druhého stupně setkali méně často. Při odhalení počátečního stádia šikany by pedagogové druhého stupně raději volili cestu vlastního řešení.

Hypotéza č. 3

Ve třetí hypotéze se zaměřuji na to, kdo je častějším iniciátorem šikany, na její motivy a projevy. Dle odpovědí pedagogů prvního stupně lze určit, že šikany se dopouštějí spíše chlapci. Mezi nejčastější motivy patří posílení sebevědomí a získání obdivu u spolužáků. Vyučují prvního stupně se také domnívají, že mezi nejčastější projev šikany patří to, že je dítě sociálně slabé. Dále pak vyučující prvního stupně nedokáží odhadnout, jestli šikana bude stoupat či klesat. Pedagogové druhého stupně jsou názoru, že mezi častějšími iniciátory šikany patří chlapci a mezi nejčastější motiv považují získání obdivu u spolužáků a mezi nejčastější projev šikany řadí vzhled dítěte. Pokud se jedná o tom, zda bude šikana stoupat či klesat, vyučující nedokáží odhadnout.

Hypotéza č. 4

Zde se zabývám připraveností pedagogů řešit případnou šikanu u dětí. Zda pedagogové mají dostatek podkladů pro správné řešení. Vyučující prvního stupně se domnívají, že mají dostatek podkladů a informací a za nejčastější zdroj považují informace ze školy. Pedagogové prvního stupně jsou toho názoru, že je na školách dostatečný počet preventivních programů. Vyučující druhého stupně jsou také názoru, že jejich škola vlastní dostatek materiálů pro řešení šikany a nejčastěji čerpají z internetových zdrojů a souhlasí s tím, že je na škole dostatek preventivních programů.

4 ZÁVĚR

Bakalářskou práci jsem rozdělila na dvě části a to teoretickou a praktickou. V teoretické části jsem se nejprve zaměřila na vývojové období dětí v mladším a starším školním věku, dále pak důležitost rodiny a socializace. Poté pokračuji v objasnění pojmu šikany, příčiny šikany a její následky. Také se věnuji školnímu a třídnímu klimatu a také roli učitele v této problematice.

V praktické části jsem prováděla dotazníkové šetření. Šetření jsem prováděla pouze na dvou základních školách. Vyhodnocení dotazníkové šetření jsem provedla tak, že ke každé otázce jsem vytvořila tabulku četností a grafické znázornění. Otázkami jsem zjišťovala odpovědi na mé hypotézy, které jsem uvedla na začátku praktické části. Jednotlivé otázky jsem rozdělila do čtyř skupin, kde se otázky vztahovaly na danou hypotézu. Ke každé z položek jsem napsala stručný závěr. Stanovila jsem si čtyři základní hypotézy a z těchto čtyř hypotéz se jedna nepotvrdila a tři se podle dotazníkových odpovědí potvrdili.

Dotazníkové šetření jsem prováděla v době, kdy se děti právě vracely do škol. To se týkalo také pedagogů, kteří spíše vyučovaly z domu. Vyučující jsou z tohoto školního roku velmi vyčerpaní a proto, jsem zvolila cestu jednoduchého dotazníku.

Šikana je jev, který asi nikdy nevyumizí z našich základních škol. Myslím si, že postupem času a vlivem modernějších technologií bude šikana častějším jevem. Už v této době si všímám, jak se děti oproti vyšším ročníkům mění a čím dál více ztrácí autoritu k učiteli.

5 POUŽITÁ LITERATURA

Knižní zdroje

ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1718-0.

ČAPEK, Robert. *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada, 2010. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2742-4.

JANOŠOVÁ, P. KOLLEROVÉ, L. ZÁBRODSKÁ a J. DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5010

JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: Prevence životních selhání a krizová intervence*. 1. Český Těšín: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5981-4.

JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7.

KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.

KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-8715.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4435-3.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 8024712849.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2., upr. vyd. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-87-8.

OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Pardubice: Grada, 2016. ISBN 978-80-271-9086-7.

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.

ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 3., upr. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2433-0.

VALIŠOVÁ, Alena, Hana KASÍKOVÁ a Miroslav BUREŠ. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3357-9.

VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-912-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 9788024621531.

Internetové zdroje

Předškolní vzdělávání: Rámcový vzdělávací program. *MŠMT* [online]. Praha, 2018 [cit. 21-04-07]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani-od-1-1>

Dotazník 1

Vážení vyučující,
prosím o vyplnění krátkého dotazníku, který je zaměřen na problematiku šikany. Dotazník je zcela anonymní a zabere Vám pár minut. Kvůli zajištění úspěšnosti mé bakalářské práce Vás prosím o pravdivé odpovědi. V každé otázce zakroužkujte jednu odpověď.
Předem děkuji za spolupráci.
.....

Učím na: 1. stupni 2. stupni

1. Setkala jste se osobně se šikanou mezi žáky?

- Ano
- Ne

2. Myslíte si, že šikany se dopouštějí spíše:

- Dívky
- Chlapci

3. Co patří z Vašeho pohledu k nejčastějším příčinám šikany:

- Rodinné prostředí
- Vliv vrstevníků
- Špatné vztahy mezi spolužáky
- Žádný z uvedených

4. Co podle Vás motivuje žáky k šikaně:

- Posílení sebevědomí
- Touha začlenit se do kolektivu
- Získat obdiv u spolužáků
- Jiný motiv

5. Jak si myslíte, u jakého dítěte se šikana nejčastěji projevuje?

- Vyhýbá se ostatním spolužákům, časté absence a pozdní příchody do školy
- Dítě je ze sociálně slabé rodiny
- Vzhled dítěte

6. Jak byste postupoval/a při odhalení počátečního stádia šikany?

- Pokusil/a bych se situaci zvládnou sám/sama
- Pokusil/a bych se situaci vyřešit s vedením školy

7. Jak si myslíte, že se cítí oběť šikany?

- Hloupý a méněcenný
- Je mu to jedno
- Nepřiznává si závažnost své situace

8. Setkal/a jste se někdy s kyberšikanou mezi žáky:

- Ano
- Ne

9. Byl/a jste Vy sám/sama útokem kyberšikany:

- Ano
- Ne

10. Setkal/a jste se někdy s šikanou na pracovišti:

- Ano
- Ne

11. Uvítali byste více preventivních programů v rámci této problematiky:

- Ano
- Ne

12. Myslíte si, že má Vaše škola dostatek podkladů a informací pro případné řešení šikany:

- Ano
- Ne

13. Z kterého zdroje si myslíte, že je dobré čerpat informace k řešení šikany?

- Internetové zdroje
- Knižní zdroje
- Informace ze školy

14. Myslíte si, že počet případů šikany stoupá či klesá:

- Stoupá
- Klesá
- Nedokážu odhadnout

6 SEZNAM TABULEK

Tabulka 1:	34
Tabulka 2	35
Tabulka 3	36
Tabulka 4	37
Tabulka 5	38
Tabulka 6	39
Tabulka 7	40
Tabulka 8	41
Tabulka 9	42
Tabulka 10	43
Tabulka 11	44
Tabulka 12	45
Tabulka 13	46
Tabulka 14	47
Tabulka 15	48

7 SEZNAM GRAFŮ

Graf 1	34
Graf 2	35
Graf 3	36
Graf 4	37
Graf 5	38
Graf 6	39
Graf 7	40
Graf 8	41
Graf 9	42
Graf 10	43
Graf 11	44
Graf 12	45
Graf 13	46
Graf 14	47
Graf 15	48

8 SEZNAM PŘÍLOH

Dotazník 1.....	54
-----------------	----